

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТИВ ЄС У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: НОРМАТИВНА ЕВОЛЮЦІЯ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ADAPTATION OF UKRAINIAN LEGISLATION TO EU STANDARDS IN COMBATING TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS: NORMATIVE EVOLUTION, CHALLENGES AND PROSPECTS

Петро Синявський¹

*Державна міграційна служба України
(вул. Володимирська, 9, м. Київ, Україна, 01001)*

Petro Syniavskyi

*State Migration Services of Ukraine
(9, Volodymyrska Str., Kyiv, Ukraine, 01001)*

Отримано: 16.05.2025. Затверджено: 07.06.2025

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено системний аналіз стану нормативно-правової та інституційної бази України у сфері протидії торгівлі людьми в контексті зобов'язань з імплементації асвіс Європейського Союзу. Дослідження охоплює порівняльний аналіз національного законодавства із положеннями директив 2011/36/ЄС, 2004/81/ЄС та 2011/93/ЄС, а також оцінює відповідність механізмів захисту жертв, міжвідомчої координації, адміністративних процедур та міжнародного співробітництва. Виокремлено ключові прогалини, зокрема щодо строків дозволу на перебування для іноземців-жертв, адміністративної відповідальності, санкцій до юридичних осіб. Сформульовано пропозиції щодо подальшої гармонізації законодавства та розбудови спроможностей у сфері виявлення, реагування та реінтеграції постраждалих осіб.

¹ PhD з міжнародного права; orcid 0000-0002-4413-2553; e-mail: petro.syniavskyi@gmail.com

Ключові слова: торгівля людьми; *acquis* ЄС; криміналізація; захист жертв; національний механізм перенаправлення; міграційна політика; євроінтеграція.

ABSTRACT

This article provides a comprehensive analysis of Ukraine's legal and institutional framework for combating trafficking in human beings in the context of EU *acquis* alignment. It presents a comparative assessment of national legislation against the provisions of Directives 2011/36/EU, 2004/81/EC and 2011/93/EU, examining the compliance of victim protection mechanisms, interagency coordination, administrative procedures and international cooperation. Key gaps are identified, including the duration of residence permits for foreign victims, administrative liability for prostitution, and the absence of corporate sanctions. The author proposes legislative and institutional reforms aimed at enhancing the national system of detection, response and reintegration of victims.

Key words: human trafficking; EU *acquis*; criminalisation; victim protection; national referral mechanism; migration policy; European integration.

I. ВСТУП

Адаптація законодавства України до стандартів Європейського Союзу (ЄС) у сфері протидії торгівлі людьми є одним із ключових напрямів імплементації євроінтеграційного курсу держави. В умовах повномасштабної війни, значного переміщення населення, зростання вразливості окремих соціальних груп, питання запобігання торгівлі людьми, належної ідентифікації жертв та забезпечення їх правового і соціального захисту набуває особливої актуальності. Поряд із цим, наближення законодавства України до *acquis* ЄС у цій сфері є необхідною передумовою для інтеграції у простір юстиції, свободи та безпеки¹, а торгівля людьми розглядається ЄС як одна з найбільш серйозних проблем сьогодення².

Проблематика протидії торгівлі людьми охоплює міждисциплінарний спектр — кримінальне право, адміністративно-процесуальні гарантії, міграційне регулювання, політику захисту прав людини. Особливої ваги набуває відповідність внутрішніх норм положенням Директиви 2011/36/ЄС³ Європейського Парламенту та Ради від

¹ Макаруха З. (2011). Правові засади діяльності Європейського Союзу у сфері забезпечення простору свободи, безпеки та юстиції : монографія. Львів : Астролябія. 543 с.

² Святун О. В. (2013). Діяльність Європейського Союзу щодо протидії сучасним формам рабства. *Європейське право*. № 1-2. С. 139–145.

³ Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing

5 квітня 2011 р. про запобігання торгівлі людьми, боротьбу з нею та захист жертв, а також Директиви 2004/81/ЄС¹ щодо дозволу на проживання для громадян третіх країн, які є жертвами торгівлі людьми та співпрацюють із владою.

Впродовж останнього часу в правовій науковій думці позначилася традиція дослідження окремих аспектів адаптації законодавства України до законодавства ЄС. Тою чи іншою мірою зазначена проблема була предметом наукового пошуку представників різних галузевих права. Серед них важливим є дослідження С. Бобровник, М. Буроменський, О. Задорожний, Т. Коломоець, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, С. Павлюк та ін. Водночас аналіз їх наукового доробку свідчить про певну невизначеність низки аспектів нормативно-правової та інституційної бази у сфері протидії торгівлі людьми в контексті зобов'язань з імплементації *acquis* ЄС на тлі динамічних євроінтеграційних процесів і викликів.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Метою цієї статті є:

- системний аналіз чинного українського законодавства та політики у сфері протидії торгівлі людьми;
- оцінка рівня їх узгодженості з правом ЄС;
- виявлення нормативних та інституційних прогалин;
- формулювання рекомендацій щодо подальшого вдосконалення національного механізму.

Методологічну базу дослідження становлять міждисциплінарні підходи, зокрема: порівняльно-правовий аналіз, функціонально-інституційний аналіз, елементи правової герменевтики та практикоорієнтована оцінка ефективності впровадження політики. У дослідженні враховано офіційні джерела ЄС, українські нормативні акти, міжнародні конвенції, практику взаємодії органів державної влади, звіти міжнародних організацій та національні доповіді.

Council Framework Decision 2002/629/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/36/oj/eng>

¹ Council Directive 2004/81/EC of 29 April 2004 on the residence permit issued to third-country nationals who are victims of trafficking in human beings or who have been the subject of an action to facilitate illegal immigration, who cooperate with the competent authorities. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2004/81/oj/eng>

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

ЄС послідовно формує розгалужену правову архітектуру у сфері протидії торгівлі людьми, що ґрунтується на принципах поваги до гідності особи, захисту прав людини, гуманітарного підходу до жертв, а також ефективного кримінального переслідування винних осіб. Характерною особливістю саме політики ЄС щодо протидії торгівлі людьми є те, що головна увага цього інтеграційного об'єднання зосереджена насамперед на забезпеченні дотримання прав людини жертв цього явища, створення умов їх реінтеграції та соціалізації, а це, у свою чергу сприятиме покращенню притягнення до відповідальності винних осіб. Такий підхід має слугувати зразком для правотворчої діяльності в галузі боротьби із сучасними формами рабства в Україні¹.

Нормативною основою цієї архітектури є низка обов'язкових для імплементації документів, центральне місце серед яких посідає Директива 2011/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 5 квітня 2011 р. «Про попередження та боротьбу з торгівлею людьми та захист жертв». Як справедливо зауважує Д. Дейнеко, Україна має імплементувати Рекомендації Ради Європи щодо заходів по боротьбі з торгівлею людьми, а також врахувати заходи Директиви 2011/36/ЄС, яка визначає ефективні методи протидії цьому протиправного діяння. Це включає створення національної бази даних для відстеження випадків торгівлі людьми та координацію зусиль між правоохоронними органами та міжнародними партнерами².

Зазначена Директива, яка замінила Рамкове рішення Ради 2002/629/ПВВ. Вона закріплює мінімальні стандарти щодо визначення кримінальних порушень та санкцій у сфері боротьби з торгівлею людьми, запроваджує превентивні заходи щодо зазначеної групи злочинів, а також заходи щодо захисту жертв торгівлі людьми³, ідентифікації, допомоги й підтримки постраждалих. У статті 2 Директиви міститься широке тлумачення поняття експлуатації, яка, принаймні, охоплює:

¹ Святун О. В. (2013). Діяльність Європейського Союзу щодо протидії сучасним формам рабства. *Європейське право*. № 1-2. С. 139–145.

² Дейнеко Д. (2024). Протидія торгівлі людьми в Україні: юридичний аналіз та міжнародне співробітництво. *Migration & Law*. Vol. 4 (issue 5). pp. 43–60. URL: <http://doi.org/10.32752/2786-5185-2024-4-5-43-60>

³ Муравйов В. І. (ред.) (2015). *Європейське право: право Європейського союзу* : підручник [у 3 кн.]. Кн. третя : Право зовнішніх зносин Європейського союзу. Київ : Ін Юре. 408 с.

експлуатацію проституції інших осіб чи інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю чи послуги, жебрацтво, рабство або звичаї, подібні до рабства, втягнення у злочинну діяльність та вилучення органів.

Крім криміналізації діяння, Директива передбачає комплекс процесуальних гарантій і соціальних прав для постраждалих осіб, зокрема:

- доступ до інформації зрозумілою мовою;
- забезпечення безкоштовного перекладу;
- право на захист, медичну та психологічну допомогу, соціальні послуги;
- особливий режим захисту для дітей, осіб з інвалідністю та інших вразливих категорій;
- право на юридичну допомогу та відшкодування шкоди.

У контексті міграційної політики, важливою є Директива 2004/81/ЄС, що регулює порядок надання дозволу на тимчасове проживання громадянам третіх країн, які стали жертвами торгівлі людьми або сприяння незаконній імміграції, за умови їх співпраці з компетентними органами. Вона передбачає можливість видання тимчасових посвідок на проживання громадянам країн, що не входять до ЄС, які стали жертвами торгівлі людьми або об'єктом нерегулярної міграції. Означеним особам надається період на роздуми про прийняття виваженого рішення про співпрацю зі слідчими органами, а компетентні органи повинні оцінити наскільки присутність потерпілої особи може допомогти розслідуванню; жертва продемонструвала явний намір співпрацювати; жертва припинила усі контакти з підозрюваними у вчиненні цих правопорушень. У разі виконання означених умов жертві видається тимчасовий відновлювальний дозвіл на проживання, який надає їй доступ до ринку праці, професійного навчання та освіти на умовах, визначених національним законодавством. Крім того, документ містить низку гарантій для жертв¹. Саме тому Директива вважається ключовою у запровадженні міждисциплінарного гуманітарно-процесуального підходу, де імміграційна політика взаємодіє з кримінальним переслідуванням та захистом прав жертв.

¹ Сироїд Т. Л. (2022). Організаційно-правовий механізм протидії злочину торгівлі людьми Європейського Союзу. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 4(3). С. 42–47. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.3.8>

Окремої уваги заслуговує також Директива 2011/93/ЄС, що встановлює правові стандарти боротьби з сексуальною експлуатацією дітей, у тому числі в цифровому середовищі¹. Вона мінімальні правила щодо визначення кримінальних злочинів та санкцій у сфері сексуального насильства і сексуальної експлуатації дітей, дитячої порнографії та домагання дітей у сексуальних цілях², а також визначає обов'язки держав у сфері профілактики, кримінального переслідування винних, захисту постраждалих дітей і їхньої реінтеграції.

Загалом, зазначені Директиви формують комплексне бачення боротьби з торгівлею людьми, де покарання винних не є самоціллю, а підпорядковується вищому принципу — відновленню прав, гідності та соціального становища постраждалих осіб. ЄС вимагає від держав не лише правової уніфікації, а й створення функціональної системи реагування, що охоплює попередження, виявлення, переслідування, захист і ресоціалізацію.

Україна ще з моменту набуття статусу держави-кандидата на вступ до ЄС задекларувала готовність до гармонізації національного законодавства з *acquis* ЄС, у тому числі в чутливій сфері протидії торгівлі людьми. Відповідні зобов'язання закріплені як у Річних національних програмах співробітництва Україна — ЄС, так і в положеннях Угоди про асоціацію³. Станом на сьогодні, чинна нормативно-правова база України демонструє значний прогрес у формальному наближенні до європейських стандартів, однак зберігаються суттєві структурні та змістовні розбіжності, які ускладнюють повноцінну імплементацію Директив ЄС.

На рівні кримінального права, поняття торгівлі людьми інкорпоровано до статті 149 Кримінального кодексу України⁴. Законодавче

¹ Directive 2011/93/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/93/oj/eng>

² Сироїд Т. Л. (2024). Політика європейського союзу у сфері захисту прав жертв злочинів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 3. С. 605–614. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.103>

³ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

⁴ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

визначення, передбачене приміткою до цієї статті, є широким і в більшості параметрів відповідає формулюванням Протоколу до Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності¹ (Палермського протоколу) та положенням Директиви 2011/36/ЄС. Зокрема, перелік форм експлуатації охоплює сексуальне насильство, рабство, підневільну працю, примусове жебрацтво, втягнення у злочинну діяльність, вилучення органів, усиновлення з метою наживи, тощо.

Утім, наявні нормативні розбіжності із європейським підходом. Однією з ключових прогалин є відсутність у законодавстві прямого положення, що згода жертви на експлуатацію не має правового значення, якщо вона була надана під впливом хоча б одного з визначених способів впливу. Така редакція прямо передбачена у пункті 4 статті 2 Директиви 2011/36/ЄС. В Україні ця презумпція відображена лише частково в судовій практиці, проте не має загальнообов'язкового нормативного закріплення.

Крім того, у сфері адміністративного права залишається чинною стаття 181¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення², що передбачає відповідальність за заняття проституцією. Це положення не виключає можливості притягнення до відповідальності жертв сексуальної експлуатації, що суперечить статті 8 Директиви 2011/36/ЄС, яка закликає держави утриматися від покарання жертв за протиправні дії, вчинені під примусом.

Також слід відзначити часткову невідповідність Директиві 2004/81/ЄС у частині дозволу на тимчасове перебування жертв торгівлі людьми. Закон України «Про протидію торгівлі людьми»³ (ст. ст. 14–16) передбачає надання іноземцям та особам без громадянства права на тимчасове перебування строком до трьох місяців з можливістю продовження. Проте це суперечить вимозі зазначеної Директиви про надання дозволу на строк щонайменше шість місяців. Також українське законодавство не містить достатніх процедурних гарантій для забезпечення

¹ Протокол про запобігання та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : резолюція Генеральної Асамблеї від 15.11.2000 № 55/25. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text

² Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон УРСР від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

³ Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>

правового статусу жертви у кримінальному провадженні як умовної основи для надання такого дозволу.

У сфері відповідальності юридичних осіб законодавство України (зокрема, ст. 96³ Кримінального кодексу України) передбачає обмежений перелік заходів, які можуть застосовуватись до суб'єктів господарювання, причетних до торгівлі людьми. Водночас положення статті 6 Директиви 2011/36/ЄС вимагають розширеного переліку санкцій, зокрема:

- виключення з участі у публічних закупівлях;
- тимчасова чи постійна заборона на здійснення господарської діяльності;
- закриття установ, у приміщеннях яких здійснювалася експлуатація.

Нарешті, механізми конфіскації майна, доходів та інструментів, пов'язаних із вчиненням кримінального правопорушення, також не повною мірою відповідають статті 7 Директиви. Хоча Кримінальний кодекс України передбачає можливість конфіскації (ст. 59), практика її застосування обмежується майном безпосередньо засудженого і не завжди охоплює доходи чи інструменти, що знаходяться у третіх осіб.

Таким чином, аналіз чинного законодавства свідчить про часткову імплементацію *acquis* ЄС, що створює нормативну основу для дій державних органів, але не забезпечує належного рівня захисту жертв та повноти переслідування винних. Усунення цих прогалин вимагає як змін до законодавства щодо кримінальної та адміністративної відповідальності, так і вдосконалення підзаконного регулювання, з урахуванням прецедентної практики ЄСПЛ та рекомендацій Європейської Комісії.

Формування ефективної інституційної архітектури у сфері протидії торгівлі людьми є ключовим завданням державної політики, яке безпосередньо корелює із зобов'язаннями України в рамках імплементації стандартів ЄС. Відповідно до національного законодавства та положень Угоди про асоціацію, держава має забезпечити не лише криміналізацію діянь, пов'язаних із торгівлею людьми, але й створити цілісну систему виявлення, захисту, перенаправлення та реінтеграції жертв, а також міжвідомчого реагування на національному і місцевому рівнях.

Центральним суб'єктом формування державної політики у цій сфері є Міністерство соціальної політики України, яке згідно з Указом Президента України від 05 серпня 2020 р. № 306/2020¹ виконує функції національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми. До його повноважень належить організація та координація заходів, спрямованих на попередження торгівлі людьми, ідентифікацію та захист жертв, взаємодію з міжнародними партнерами. У 2023 р. розроблено нову Державну цільову соціальну програму протидії торгівлі людьми до 2025 р.², що відповідає принципам стратегічного планування ЄС у цій сфері.

Виконавчим органом, який безпосередньо реалізує політику у соціальній сфері, є Національна соціальна сервісна служба України. До її функцій належать:

- прийняття рішень про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми;
- ведення обліку таких осіб;
- координація діяльності місцевих структур, зокрема центрів соціальних служб та притулків;
- здійснення моніторингу якості надання допомоги;
- участь у розробленні звітності до міжнародних інституцій (зокрема ОБСЄ, ГРЕТА, ЄК).

У системі правоохоронних органів, спеціалізовані функції покладено на Департамент міграційної поліції Національної поліції України, який здійснює:

- виявлення злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми;
- оперативно-розшукову діяльність;
- участь у спільних міжнародних операціях (зокрема, в рамках ЕМПАСТ³, Frontex, Інтерполу);
- підтримку кримінальних проваджень, у тому числі із залученням представників прокуратури.

¹ Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми : Указ Президента України від 05.08.2020 № 306/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3062020-34577>

² Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів від 02.06.2023 № 496-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/496-2023-p#Text>

³ EMPACT fighting crime together. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/law-enforcement-cooperation/empact-fighting-crime-together_en

Організацію досудового розслідування забезпечують слідчі підрозділи Національної поліції України та Державного бюро розслідувань, під процесуальним керівництвом Офісу Генерального прокурора, де створено спеціалізований відділ з координації розслідувань у справах, пов'язаних із торгівлею людьми. На рівні регіонів функціонують міжвідомчі робочі групи, до яких входять представники прокуратури, Нацполіції, Державної міграційної служби України, органів соціального захисту, юстиції та громадських організацій.

Державна міграційна служба України, згідно із Законом «Про протидію торгівлі людьми», відіграє важливу роль у:

- документуванні постраждалих осіб (іноземців та осіб без громадянства);
- реєстрації місця перебування;
- видачі дозволів на імміграцію;
- здійсненні процедур реадмісії та видворення в разі порушення міграційного режиму;
- участі у міжвідомчому перенаправленні жертв.

Національний механізм перенаправлення жертв торгівлі людьми функціонує відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 р. № 783¹. Ця структура базується на принципах міжвідомчої взаємодії, міжгалузевого супроводу, врахування вразливого становища постраждалих осіб та дотримання конфіденційності. Участь у механізмі беруть:

- органи соціального захисту;
- поліція;
- служби у справах дітей;
- представники системи безоплатної правничої допомоги;
- заклади охорони здоров'я;
- громадські та міжнародні організації.

Разом з тим, актуальні виклики вимагають модернізації інституційної моделі: її діджиталізації, стандартизації процедур і розбудови спроможностей на місцях. Окремої уваги потребує забезпечення сталого фінансування програм соціального супроводу жертв, підвищення

¹ Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми : постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2012 № 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2012-п#Text>

кваліфікації фахівців та посилення міжрегіонального моніторингу ефективності реалізації політики.

Таким чином, інституційна модель України у сфері протидії торгівлі людьми наближається до європейських стандартів, проте потребує подальшого зміцнення інституційної спроможності, інтеграції цифрових інструментів управління та забезпечення гарантованого доступу жертв до допомоги, з урахуванням принципу «права-людиноцентричності» у публічному управлінні.

Інтернаціоналізація протидії торгівлі людьми є визначальним трендом сучасної політики безпеки ЄС, що відображається в системній інтеграції третіх держав до міжінституційних форматів співпраці, обміну даними, спільних оперативних заходів та аналітичного моніторингу. У цьому контексті Україна стала повноцінним учасником ключових ініціатив ЄС, зокрема в межах Європейської багатопрофільної платформи проти кримінальних загроз (EMPACT), а також у співпраці з FRONTEX, Європолем, Інтерполом та CEPOL.

Участь України в EMPACT (*European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats*) розпочалася з 2022 р., в умовах масштабної гуманітарної кризи, спричиненої збройною агресією російської федерації. З огляду на зростання масштабів переміщення цивільного населення, особливо жінок, дітей та осіб похилого віку, ризики потрапляння громадян України до ситуацій експлуатації зросли експоненційно. Саме тому співпраця в межах EMPACT за пріоритетами ТНВ (*Trafficking in Human Beings*) та Migrant Smuggling стала не лише бажаною, а необхідною складовою політики безпеки.

Протягом 2022–2024 рр. підрозділи Національної поліції України, Державної прикордонної служби, Департаменту міграційної поліції взяли участь у низці спільних оперативних заходів (Joint Action Days) в межах оперативного плану EMPACT:

- *JAD Global Chain* — операція з виявлення та знешкодження транснаціональних мереж, причетних до сексуальної експлуатації, трудової експлуатації та примусової злочинної діяльності;
- *JAD Labour Exploitation* — превентивні рейди на об'єктах аграрного сектору з метою виявлення трудової експлуатації громадян України;
- *JAD Children THB* — заходи, спрямовані на виявлення випадків торгівлі неповнолітніми;

У 2023–2024 рр. Україна була не лише виконавцем завдань, але й ініціатором нових пунктів Оперативного плану EMPACT. Так, за пропозицією Нацполіції, до пункту 8.5 було включено активність із моніторингу та документування фактів незаконного переміщення українських дітей до російської федерації, що стало прецедентом визнання Україною не лише як об'єкта захисту, а й активного суб'єкта розслідувань.

Участь України також включає:

- експертні зустрічі у штаб-квартирі FRONTEX (м. Варшава);
- аналітичні сесії Європолу (зокрема участь у пленарних засіданнях EMPACT THW, м. Тірана, м. Рига);
- спільну діяльність із European Migrant Smuggling Centre (EMSC);
- щорічні поліцейські операції VIDTF в Європолі з ідентифікації жертв сексуального насильства в Інтернеті;
- спільну координацію в рамках групи UATF, створеної у 2022 р. на базі Європолу спеціально для підтримки протидії торгівлі людьми стосовно громадян України.

Українська сторона також бере участь у заходах, організованих CEPOL — Агентством ЄС з підготовки правоохоронних кадрів. Це дозволяє підвищити рівень обізнаності національних фахівців про європейські стандарти виявлення, опитування, перенаправлення жертв, а також стандарти слідства щодо організованих груп.

Наразі можна стверджувати, що Україна де-факто виконує низку функцій, притаманних державам-членам ЄС, у частині реалізації аналітичних, слідчих та запобіжних інструментів протидії торгівлі людьми, а також активно експортує кращі практики співпраці з громадянським суспільством у сфері супроводу жертв.

Водночас, подальша інституціоналізація співпраці передбачає:

- закріплення статусу постійного спостерігача у тематичних підгрупах EMPACT;
- розширення участі у спільних операціях на рівні регіональних правоохоронних структур;
- підключення до захищених каналів інформаційного обміну (SIENA) з повним функціоналом;
- розширення практики паралельних фінансових розслідувань і повернення активів злочинного походження.

Таким чином, участь України в системі безпеки ЄС у сфері протидії торгівлі людьми є стратегічним інструментом захисту власних гро-

мадян за кордоном, імплементації *acquis* та побудови спільного простору права і свободи з ЄС.

IV. ВИСНОВКИ

Національна правова й інституційна система України у сфері протидії торгівлі людьми демонструє відчутний прогрес у формальному наближенні до правових стандартів ЄС, однак її фактична ефективність і повнота імплементації залишаються неповними. Сформована нормативна база охоплює ключові компоненти боротьби з торгівлею людьми: криміналізацію діяння, соціальний супровід постраждалих осіб, створення міжвідомчого механізму перенаправлення, запровадження статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, тощо. Водночас, порівняльно-правовий аналіз чинного законодавства України і положень директив ЄС дає змогу виявити напрями, що потребують подальшого вдосконалення.

До першочергових законодавчих пріоритетів слід віднести:

- 1) закріплення у Кримінальному кодексі України норми про юридичну неправомірність згоди особи на експлуатацію, якщо така згода була отримана з використанням будь-якого зі способів, передбачених у Директиві 2011/36/ЄС (обман, шантаж, уразливість тощо);
- 2) удосконалення положень статті 181¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо непритягнення жертв сексуальної експлуатації до відповідальності за проституцію — для відповідності статті 8 Директиви 2011/36/ЄС;
- 3) гармонізація строків і підстав для надання дозволу на проживання іноземцям — жертвам торгівлі людьми, відповідно до Директиви 2004/81/ЄС (зокрема, строк не менше 6 місяців, доступ до ринку праці, захист під час кримінального процесу);
- 4) розширення переліку санкцій до юридичних осіб, причетних до вчинення злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми — у тому числі шляхом внесення змін до Кримінального, Цивільного, Господарського кодексів і Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності»;
- 5) удосконалення процедур конфіскації майна, що використовувалося або набуто внаслідок торгівлі людьми, з урахуванням положень статті 7 Директиви 2011/36/ЄС.

В інституційному вимірі варто:

- запровадити функціональні стандарти оцінки ефективності національного механізму перенаправлення жертв торгівлі людьми;
- забезпечити стійке бюджетне фінансування програм підтримки жертв, включаючи довготривалу реінтеграцію, психологічну реабілітацію, житлові гарантії;
- продовжити розвиток електронних реєстрів і міжвідомчих баз даних з урахуванням вимог конфіденційності, персоналізації доступу та прозорості контролю;
- інституціоналізувати роль Уповноваженого з прав людини у моніторингу політики у сфері боротьби з торгівлею людьми;
- посилити місцеву спроможність органів влади у частині виявлення, документування та супроводу жертв.

У площині міжнародної співпраці необхідно:

- розширити участь України в оперативних структурах ЕМПАСТ, зокрема шляхом створення національних осередків на рівні обласних управлінь поліції;
- посилити аналітичну інтеграцію до мережі Європолу, FRONTEX та EMSC із залученням українських фахівців до постійного циклу обміну аналітичними продуктами;
- забезпечити стале навчання персоналу на базі CEPOL та суміжних структур ЄС із фокусом на захист дітей, вразливих груп та цифрову експлуатацію;
- підтримувати механізм UATF у структурі Європолу як формат довгострокової координації протидії торгівлі людьми щодо громадян України.

Таким чином, повна імплементація *acquis* ЄС у сфері протидії торгівлі людьми вимагає не лише нормативного оновлення, але й трансформації підходу до захисту жертв, інтеграції міжвідомчих процесів, зміцнення міждержавного партнерства та сталого фінансування. Успішне завершення цього процесу сприятиме утвердженню в Україні високих стандартів захисту прав людини та зміцненню правової держави в умовах європейської інтеграції.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Дейнеко Д. (2024). Протидія торгівлі людьми в Україні: юридичний аналіз та міжнародне співробітництво. *Migration & Law*. Vol. 4 (issue 5). pp. 43–60. URL: <http://doi.org/10.32752/2786-5185-2024-4-5-43-60>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон УРСР від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Макаруха З. (2011). Правові засади діяльності Європейського Союзу у сфері забезпечення простору свободи, безпеки та юстиції : монографія. Львів : Астролябія. 543 с.
5. Муравйов В. І. (ред.) (2015). Європейське право: право Європейського союзу : підручник [у 3 кн.]. Кн. третя : Право зовнішніх зносин Європейського союзу. Київ : Ін Юре. 408 с.
6. Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів від 02.06.2023 № 496-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/496-2023-p#Text>
7. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми : постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2012 № 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2012-p#Text>
8. Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми : Указ Президента України від 05.08.2020 № 306/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3062020-34577>
9. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>
10. Протокол про запобігання та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : резолюція Генеральної Асамблеї від 15.11.2000 № 55/25. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text
11. Сироїд Т. Л. (2022). Організаційно-правовий механізм протидії злочину торгівлі людьми Європейського Союзу. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 4(3). С. 42–47. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.3.8>
12. Сироїд Т. Л. (2024). Політика європейського союзу у сфері захисту прав жертв злочинів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 3. С. 605–614. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.103>
13. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
14. Council Directive 2004/81/EC of 29 April 2004 on the residence permit issued to third-country nationals who are victims of trafficking in human beings or who have been the subject of an action to facilitate illegal immigration, who cooperate with the competent authorities. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2004/81/oj/eng>
15. Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/36/oj/eng>
16. Directive 2011/93/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/93/oj/eng>

17. EMPACT fighting crime together. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/law-enforcement-cooperation/empact-fighting-crime-together_en

REFERENCES

1. Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text [in Ukrainian].
2. Code of Ukraine on Administrative Offenses : Law of the Ukrainian SSR No. 8073-X of December 7, 1984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> [in Ukrainian].
3. Council Directive 2004/81/EC of 29 April 2004 on the residence permit issued to third-country nationals who are victims of trafficking in human beings or who have been the subject of an action to facilitate illegal immigration, who cooperate with the competent authorities. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2004/81/oj/eng>
4. Criminal Code of Ukraine : Law of Ukraine No. 2341-III of April 5, 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].
5. Deyneko D. (2024). Protydiya torhivli lyudmy v Ukrayini: yurydychnyy analiz ta mizhnarodne spivrobitnytstvo [Combating Human Trafficking in Ukraine: Legal Analysis and International Cooperation]. *Migration & Law*. Vol. 4 (issue 5). pp. 43–60. URL: <http://doi.org/10.32752/2786-5185-2024-4-5-43-60> [in Ukrainian].
6. Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/36/oj/eng>
7. Directive 2011/93/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/93/oj/eng>
8. EMPACT fighting crime together. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/law-enforcement-cooperation/empact-fighting-crime-together_en
9. Makarukha Z. (2011). Pravovi zasady diyalnosti Yevropeyskoho Soyuzu u sferi zabezpechennya prostoru svobody, bezpeky ta yustytysi [Legal principles of the European Union's activities in the sphere of ensuring the space of freedom, security and justice]: monograph. Lviv: Astrolabia. 543 p. [in Ukrainian].
10. Muravyov V. I. (ed.) (2015). European law: law of the European Union: textbook [in 3 books]. Book three: Law of external relations of the European Union. Kyiv: In Yure. 408 p. [in Ukrainian].
11. On approval of the Procedure for interaction between entities implementing measures to combat human trafficking : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 783. of August 22, 2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2012-n#Text> [in Ukrainian].
12. On the approval of the State targeted social program for combating human trafficking for the period until 2025 : Order of Cabinet of Ministers of Ukraine No. 496 of June 2, 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/496-2023-p#Text> [in Ukrainian].
13. On the National Coordinator for Combating Human Trafficking : Decree of the President of Ukraine No. 306/2020 of August 5, 2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3062020-34577> [in Ukrainian].
14. On combating human trafficking : Law of Ukraine No. 3739-VI of September 20, 2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text> [in Ukrainian].

15. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime : General Assembly resolution No. 55/25 of November 15, 2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text [in Ukrainian].
16. Syroid T. L. (2022). Orhanizatsiyno-pravovyy mekhanizm protydyi zlochynu torhivli lyudmy Yevropeyskoho Soyuzu [Organizational and legal mechanism for combating the crime of human trafficking in the European Union]. *South Ukrainian Legal Journal*. No. 4(3). pp. 42–47. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.3.8> [in Ukrainian].
17. Syroid T. L. (2024). Polityka yevropeyskoho soyuzu u sferi zakhystu prav zhertv zlochyniv [The European Union policy in the field of protection of the rights of victims of crimes]. *Analytical and comparative law*. No. 3. pp. 605–614. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.103> [in Ukrainian].